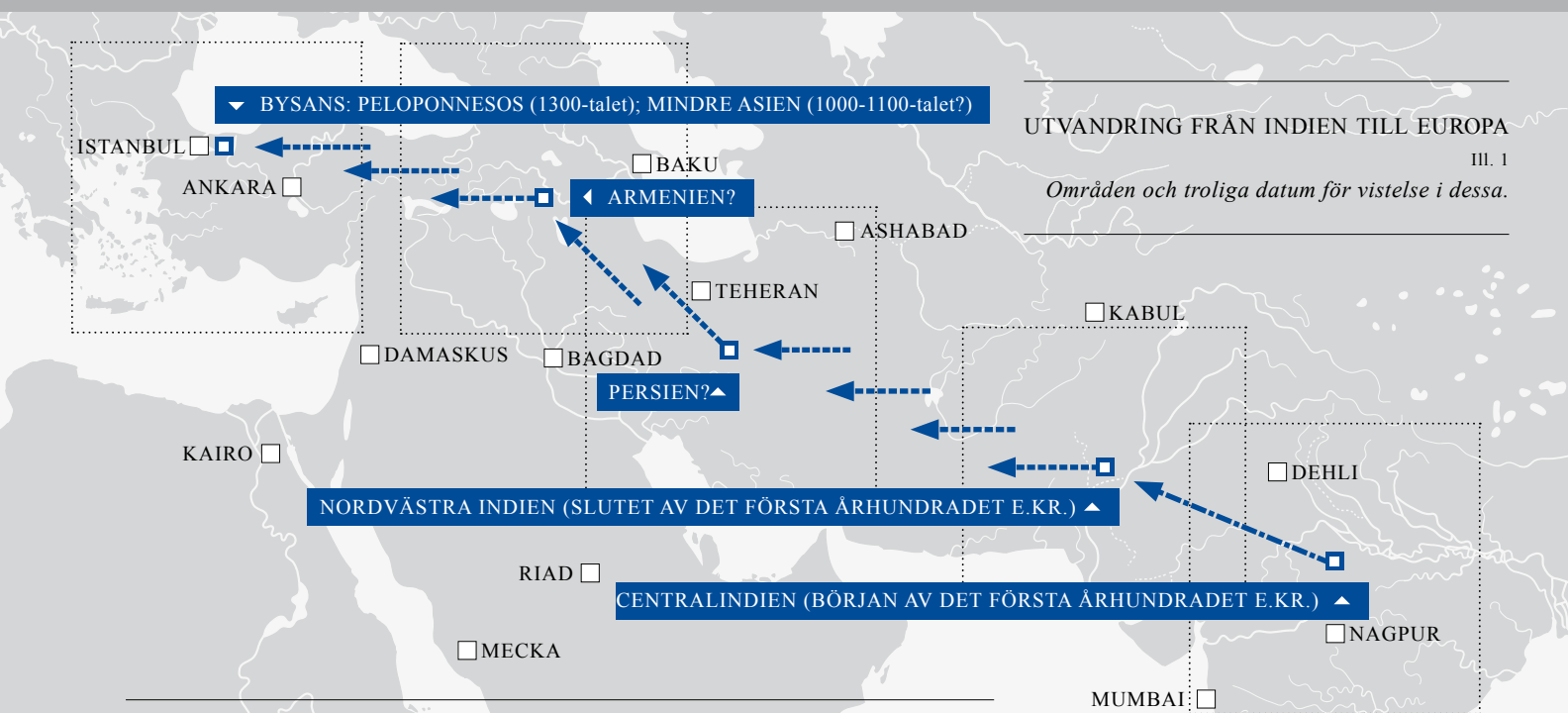

Från Indien till Europa

sammanställt av
redaktörerna

Indien | Flytten västerut | Vägen till Bysans – ordförrådet som en karta? | Dom, luri, romer: kusiner, men inte syskon | Romer i Bysans | Athinganierna | Romer på Peloponnesos

➤ Idag är romernas indiska ursprung ett välkänt faktum. Detta tack vare framsteg inom språkforskning, kulturanthropologi, historieforskning och, under senare år, befolkningsgenetik. Hur deras förfäder kom till Europa från Indien, när denna utvandring ägde rum, vilka orsaker som låg bakom den och exakt vilka dessa folkslag egentligen var, är däremot fortfarande bara gissningar. Utan några konkreta bevis, är romernas historia före deras ankomst till Europa en fråga om antaganden.

INLEDNING

Frågan om romernas indiska ursprung är obestridd. Med hjälp av analyser av romani chib, romernas språk, och jämförelser med andra språk, har man kommit fram till att romerna utvandrade från Centralindien till de östra delarna av norra Indien och troligtvis stannade kvar i det området under en tid. Därefter vandrade de vidare, möjligtvis via Persien och Armenien till det bysantinska riket, till Mindre Asien och sedan vidare till Grekland. Enligt

språkforskningen var det en relativt homogen grupp som omkring år 1000 anlände till det bysantinska riket. Alla idag existerande grupper av romer har en gemensam språklig bakgrund, som även innefattar delar av ordförråd och grammatik inlånade från grekiskan.

Enligt senare års preliminära forskningsresultat inom befolkningsgenetiken är romernas förfäder indier. De utgjorde förmodligen en del av en relativt liten homogen grupp, något som man har funnit stöd för genom analyser av blodgrupper. Differentiering inom gruppen

skedde troligtvis först vid dess ankomst till och tidiga spridning över Europa.

I likhet med språk- och genetikforskningen, utgår kulturanthropologin ifrån att romerna ursprungligen kom från Indien. Kulturanthropologin hänvisar bland annat till sociokulturella vanor som den traditionella rättskipningen, eller särskilda sedvänjor inom grupperna, som till exempel seder angående renlighet. Både rättskipning inom gruppen och renlighets seder kan, i likhet med särskilda religiösa föreställningar hos vissa grupper av romer, också påträffas på den indiska subkonti-

Ill. 2

Ur ett manuskript från 1500-talet: Bahram Gur underhåller kung Shangul av Indien.

(ur Fraser 1992, s. 34)

nten. Däremot har man ännu inte kunnat bevisna några direkta sociokulturella förbindelser mellan romerna och indiska grupper.

De källor som historieforskningen har till sitt förfogande berättar inte om

romerna, utan istället om grupper som på många sätt påminner om dem, och som tidigare har likställts med dem. Ingen av dessa teorier har kunnat bevisas; ändå kan vi med hjälp av sådana dokument

från Persien och det arabiska området bilda oss en uppfattning om den nomadiska befolkningen i dessa regioner, som romerna troligtvis reste genom under utvandringen från Indien till Europa.

INDIEN

Språkvetenskapliga metoder gör det möjligt att bestämma tid och rum för det indoariska språkets ursprung. Särskilt förändringar inom ljudsystemet i ett språk gör det möjligt att dra slutsatser

om tidigare ursprung. Romani chib kan dock inte klassificeras på ett enkelt sätt. Det har många drag från de så kallade centrala indoariska språken, som till exempel hindi-urdu, punjabi, gujarati eller rajasthanigruppen, men det delar också drag med nordiska indoariska språk som kashmiri. Utifrån detta, och andra faktorer, har man dragit slutsatsen att ro-

mernas förfäder ursprungligen kom från centrala Indien. Redan före vår tideräkning flyttade de till nordvästra Indien, där de stannade kvar under en längre tid, innan de lämnade området och drog sig västerut. Den här teorin, framlagd 1927 av den brittiske experten på öst-erländska studier, Ralph Turner, är idag allmänt accepterad. [Ill. 1, 3]

FLYTEN VÄSTERUT

Man vet inte exakt när romerna lämnade Indien. Språkforskningen kan inte ge några exakta årtal och det finns inga samtida dokument om romernas vandring genom Mellanöstern. Det är endast senare författare som hänvisar till den tidens händelser, och alltid flera hundra år senare. I "Shahnameh" (Kungar-

nas Bok), skriven 1011, nämner den persiska poeten Ferdowsi en legend om den indiske kungen Shangul, som gav den persiske kungen Bahram V (420-438) 10 000 så kallade "luri" i present som skulle underhålla den senares folk med musik. För deras tjänster gav Bahram dem spannmål till utsäde, men luri åt istället spannmålet och bad om mer. På grund av detta skickade shahen iväg luri ut i världen ridandes på sina djur. Liknande legender berättas av andra

historieskrivare. [Ill. 2]

Under Bahram V:s valde finns det bevis för olika nordindiska gruppers invandring till det persiska området. Några forskare har identifierat "luri" (som kallas "zott" eller "jatt" i arabiska källor) som romer och följaktligen antagit att de hade lämnat Indien redan på 400-talet. Därmed kunde man även förklara avsaknaden av arabiska ord i romani chib: under 600-talet kom Persien att stå under arabiskt styre och

ROMANI CHIB – ETT MODERNT INDOARISKT SPRÅK

De ursprungliga indoariska orden i romani chib har stor morfosyntaktisk styrka, vilket betyder att det är möjligt att, med hjälp av ett antal särskilda suffix, skapa flera andra ord utifrån ett ord:

ROMANI CHIB	SVENSKA
bar-o	stor; mäktig; äldre
bar-ipen	storlek, skillnad, stolthet
bar-ikanipen	anspråksfullhet
bar-ikanarel pes	att förstora
bar-arel	göra sig fin, snygga till sig, klä sig
bar-arel avri	för fint
bar-arel pes	att uppfostra barn
bar-uvel (barol)	att skryta
bar-eder	att växa
	befäl (egentligen "den större")

I likhet med detta är också en betydelsefull del av grammatiken hos romani chib indoarisk; det nutida romani chib anses vara ett modernt indoariskt språk.

III. 4

OM ROMERNAS URSPRUNG – MODERNA LEGENDER

En snabb sökning på Internet visar följande: "Sinti, romer och besläktade grupper" kom ursprungligen från "det indiska området", och blev "bortförda" av araberna under 800- och 900-talet. Under 1000-talet blev de tagna "som fångar" "av muslimerna" under deras fälttåg ("omkring 500 000 'zigenare'") eller utvandrade – "i mindre grupper" – under 1300- och 1400-talet "via norra Afrika och Balkan till Europa", dit de även hade "förts som slavar" 200 år tidigare osv.

Snarare än de "fakta" som nämns ligger värdet i dessa teorier eller antaganden om romernas ursprung istället i orsaken bakom deras uppkomst. Det bör dock noteras att romerna själva inte har några myter eller legender om sitt tidiga ursprung. Deras historia har bevarats och bevaras till stor del fortfarande muntligt. Om de överhuvudtaget funderar över frågan om deras ursprung ser de den som en politisk fråga i förhållande till de olika frigörelseprocesser som bara nyligen har inletts.

III. 5

eftersom persiska ord återfinns i romani chibs ordförråd, men inga arabiska, har man dragit slutsatsen att romerna hade lämnat Persien före arabernas erövring. Legendan om luri kan därför mycket väl handla om de romer som lämnade Persien redan under 400-talet, och Indien ännu tidigare, under sin resa västerut.

Dessa slutsatser är dock inte nödvändigtvis övertygande. Först och främst finns det flera olika versioner av luri-legenden, som skiljer sig åt på avgörande punkter, och det är först 500 år efter händelsen som det har nedtecknats. Tillförlitligheten hos sådana källor kan bedömas

genom att jämföra med de "legender" om romernas ursprung som berättas idag. Om man söker efter historiska fakta i dessa legender, förutom det att ett då okänt folkslag för länge sedan kom till Europa, söker man förgäves. [III. 5]

Inte heller det andra resonemanget, om avsaknaden av arabiska ord i romani chib, är något säkert bevis. Araberna utgjorde endast en mycket liten härskarklass. Även under deras valde förblev persiska förblev det språk som talades i landet, särskilt bland den utbildade och den mindre inflytelserika delen av befolkningen. Romerna kan

mycket väl ha befunnit sig i Persien under det arabiska väldet, utan att ha lånat in några arabiska ord. [III. 6]

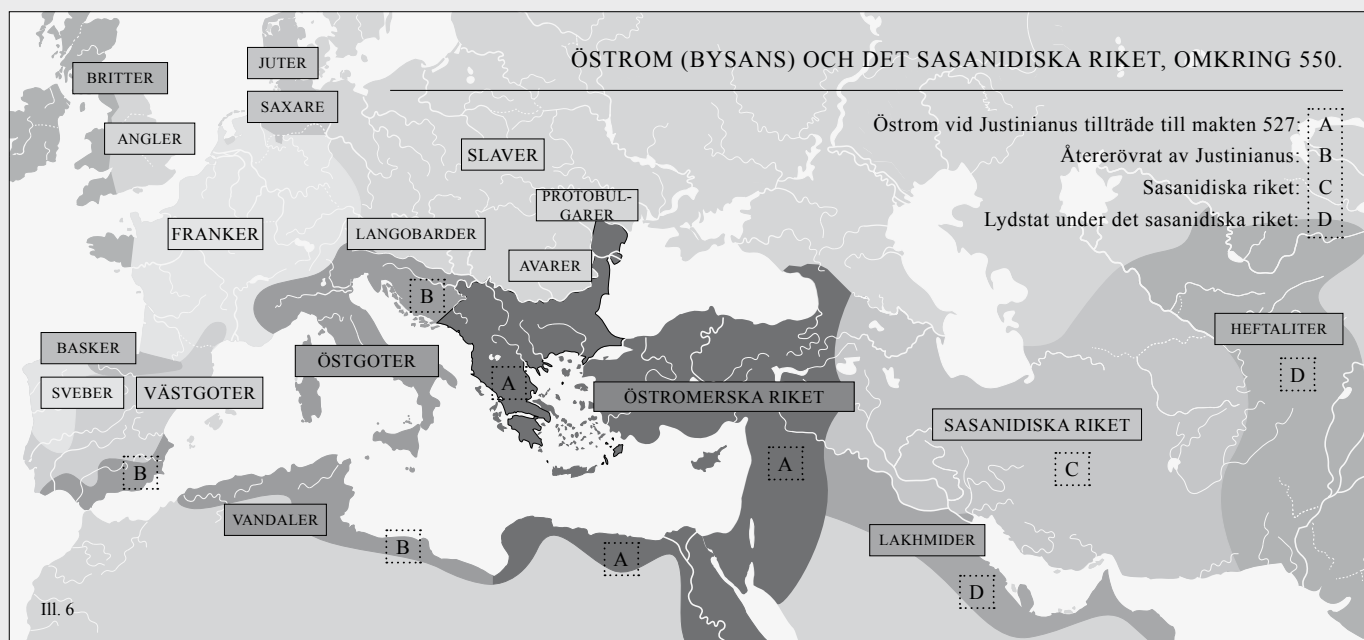
Det råder dock inga tvivel om att det mellan 200-talet och 400-talet fanns att rörliga grupper, som utförde tjänsteyrken och som utvandrade från Indien till väst. Romerna fanns antingen bland dessa grupper – eller inte. Som en följd av detta antar de flesta forskare idag att romernas utvandring från Indien ägde rum under en längre tidsperiod, mellan 200-talet och 900-talet. Troligtvis var det mellan 700-talet och 900-talet, som romerna lämnade Indien.

VÄGEN TILL BYSANS – ORD- FÖRRÅDET SOM EN KARTA?

Romani chibs ordförråd har av språkforskare delats upp i en äldre, icke-europeisk, och en yngre, europeisk del. Ordförrådet i den äldre icke-europeiska delen består av de indoariska, persiska, armeniska och grekiska orden, och delas mer eller mindre av alla som talar romani chib. Dagens språkförråd, den yngre europeiska delen,

skapades under enskilda gruppers utvandring till Europa och därmed har det också utvecklats annorlunda inom de olika grupperna som talar romani chib. Det ursprungliga ordförrådet visar på sätt och vis romernas historia före ankomsten till Europa: från Indien via Persien och Armenien till det bysantinska Mindre Asien och till sist det grekiska Bysans. Det kan vara rimligt att lägga upp romernas färdväg genom Europa på ett liknande sätt. [III. 1, 9]

Forskare sätter ofta – mer eller mindre tydligt – det relativa antalet lånade ord i förhållande till längden av romernas vistelse i de olika områdena. Det stora antalet grekiska ord kan därför peka på en relativt lång vistelse under bysantinsk påverkan, och det färre antalet armeniska ord leder till antagandet att romerna endast passerade genom Armenien på vägen till Europa. Förhållandena kan dock också tolkas annorlunda.

Språkvetaren Yaron Matras argumenterar för förbindelser mellan romerna och kasterna av handelsnomader i själva Indien, de så kallade "dom":

"Dom-teorin gör det möjligt för oss att tillskriva de socioetniska profilerna som delas av grupper som řom, lom, dom, luti, eller kurbati med dom från Indien till gamla traditioner, snarare än att se dem som samtida likheter eller som drag som respektive grupp förvärvat separat i olika områden och under olika tidpunkter. Det kan också förklara de egna gruppnamnen som härstammar från kastnamn, där några av dem delas (řom, dom, lom), och för gemensamma uttryck för de utanför gruppen, och det kan vidare enkelt

härledas till utvandringarna västerut, genom att möjliggöra upprepade försök av individuella grupper som sökte arbetsmöjligheter inom särskilda yrken. [...]

Vad som gör dom-teorin extra intressant är dock att den gör det möjligt att förklara likheterna i social uppdelning och etnisk identitet, samtidigt som den förklarar de språkliga skillnaderna: Kastursprung behöver inte alls sammanfalla med geografiskt eller språkligt ursprung, utöver det enkla faktumet att alla berörda grupper härstammar från Indien och talar indoariska språk. Alltså kan förfäderna till rom, dom, lom och andra grupper mycket väl ha varit en geografiskt spridd grupp med språklig mångfald, som delade en socioetnisk identitet."

III. 7 (ur Matras 2002, s. 16)

Att romani chib innehåller mer låneord från persiska än armeniska be- höver inte nödvändigtvis betyda att romerna stannade kvar längre i Persien än i Armenien. Kanske var deras kontakt med huvudbefolkningen, till exempel på grund av ekonomiska skäl, mer intensiv i Persien än i Armenien. I själva verket

tror språkforskare idag att det förutom vistelsens längd framför allt är kontaktsätt mellan olika befolkningsgrupper som bestämmer de språkliga sambanden dem emellan. Det kan till och med vara möjligt att de icke-indoariska delarna i det ärvda ordförrådet hos romani chib speglar hur romerna på olika sätt

påverkats i ett och samma område, och därmed inte är representativt för deras utvandring. Nyligen har språkvetaren, Yaron Matras, pekat på södra Anatolien i det här avseendet: I Antiokia kan romerna ha kommit i kontakt med talare av alla de språk som påverkade romani chib i Asien.

DOM, LURI, ROMER: KUSINER, MEN INTE SYSKON

En stor del av folkgrupperna som hade nära kontakt med Indien levde – och lever fortfarande – i Mellanöstern, i dagens östra Turkiet, Irak, Iran och Afghanistan. De har alla en tendens att i likhet med dagens och förmodligen även tidigare romer röra

sig mot kringresande yrken och arbeten inom tjänstesektorn, i huvudsak inom metallbearbetning och underhållning. De står utanför den huvudsakliga befolkningen och kontakten med dessa är ofta begränsad endast till ekonomiska förhållanden. Några av dessa grupper talar (fortfarande) indoariska språk: dom, karači eller kurbati i Mellanöstern (Syrien, Palestina, Jordanien, och tidigare även Irak, Iran

och Azerbajdzjan) talar domari; parya i Tajikistan talar en variant av rajasthani; inku och jat i Afghanistan talar ett centralindoariskt språk, precis som domer från Hunzadalen i norra Pakistan.

Andra folkgrupper, från Kaukasus till Sudan, talar hemliga språk vars ordförråd helt eller delvis är av indoariskt ursprung; bland dessa karači och luti i Iran, nawar från Egypten, bahlawan i Su-

ARVET EFTER ROMERNAS VISTELSE I BYSANS I ROMERNAS SPRÅK, ROMANI CHIB

Arvet efter romernas vistelse i Bysans återspeglas i romernas språk. Alla dialekter som talas av de olika grupperna av romer världen över innehåller ett stort antal ord inlånade från grekiskan.

EXEMPEL PÅ ORD MED GREKISKT URSPRUNG

ROMANI CHIB		SVENSKA	
amoni, amoji, lamoni, amuni		städ	
drom, drumo		väg	
foros, foro		stad	
karfin, krafin, karfi, krafni		spik	
angalin, angali, jangali, gani		omfamning	
cipa, cipo, cepa		hud	
xolin, xoli, xoj, holi		ilska, sorg, passion	
kurko, kurke		söndag	
sviri, sivri, svirind, sfiri		hammare	
skamin, skami, štamin		stol, bänk	

I det bysantinska riket kom romerna även i kontakt med andra etniska grupper. Ord från andra språk, särskilt från armeniska, trängde in i romani chib under vistelsen på bysantinsk mark. Den armeniska minoriteten i Bysans var relativt betydande. Experter funderar till exempel på hur alanernas ord "verdan" (bil) kom in i romernas språk. Alanien (dagens Ossetien) var ett relativt litet kungadöme i norra Kaukasus. Troligtvis tog sig romerna aldrig dit under vistelsen i Mellanöstern. Alanerna fanns, precis som medlemmar av andra etniska grupper, bland de rekryterade i de bysantinska arméerna och deras ord "verdan" kan enkelt ha tagits upp i romani chib antingen direkt eller via något av de andra språken som talades i Bysans.

III. 8

OLIKA SKIKT I DET ICKE-EUROPEISKA ORDFÖRRÅDET HOS ROMANI CHIB

INDOARISKA

jekh, duj, trin	ett, två, tre
daj, dej	moder
bokh, bok	hunger
thud	mjölk
vast, vas, va	hand

IRANSKA

ambrol, brol	päron
baxt, bax, bast	tur
phurt	bro
angušto, anguš	finger

ARMENISKA

dudum	pumpa
čekat, čikat	främre del
grast, gra, graj	häst

GREKISKA

efta, oxto, enja	sju, åtta, nio
papin, papni	gås, anka
ora	timme
zumi	soppa

III. 9

Ord från det icke-europeiska ordförrådet, som är gemensamt för alla variationer av romani chib.

dan och boša eller lom i Armenien, vars språk kallas lomavren.

Även i själva Indien finns det nomadiska grupper i olika områden som specialiserat sig på olika tjänster, såsom smeder, korgflätare, skrothandlare, musiker och dansare. Inom kastsystemet kallas dessa nomader för "d□om". Detta uttryck har samband med de egna namnen "dom" i Mellanöstern, "d□oma" i Pakistan, "lom" i Armenien – och romer ("rom", "rom") i Europa. Flertalet av nomaderna i och omkring Indien, som av ekonomiska skäl lever ett nomadiskt liv, har dylika namn för människor som inte tillhör deras grupp:

Romani chibs "gadžo" ("icke-rom"), domaris "kažža", lomavren "kača"; i Indien d□oms "kājwā", kanjaris "kājarō", sasis "kajjā", natis "kājā". Ordet har även, i till exempel romani chib, betydelsen "bofast" eller "jordbrukare", och visar att romerna tidigt identifierade sig själva som icke-bofasta grupper.

Dessa markanta sociala och språkliga likheter mellan dessa olika indiska eller forna indiska folkgrupper har medfört att vissa forskare förutsätter ett gemensamt ursprung för alla eller flertalet av dessa grupper. Trots de språkliga likheterna, pekar ny forskning snarare mot

olika källspråk, och med säkerhet mot olika utvandningsperioder för romer, dom och lom. Oavsett vilken teori som anses vara sann, återstår faktumet att det finns befolkningsgrupper i Mellanöstern vars sociala och etniska ursprung förmodligen ligger i en särskild indisk kast: "D□om". En kast definieras varken i en språklig eller i en närmare etnisk mening; även om romerna och de andra etniska grupperna nämnda ovan under någon tidsperiod hörde samman i just den här kasten (något som är fullt möjligt), behöver det inte betyda att de delar ett gemensamt genetiskt eller språkligt genetiskt ursprung. [III. 7]

ROMER I DET BYSANTINSKA RIKET

Förutom indiskan, är den största delen av det ordförrådet som är gemensamt för alla variationer av romani chib hämtat från grekiskan.

Inte nog med det: Romani chib lånade in helt nya och mycket speciella delar av sin grammatik från grekiskan. [III. 8, 9]

SKATTEINDRIVNING

Den följande korrespondensen är viktigt för romernas historia av två anledningar. För det första är den det första säkra beviset för romernas existens i det bysantinska riket, eftersom båda texterna använder det grekiska namnet på den här samtida etniska gruppen. För det andra är det det äldsta omnämnandet av beskattningen av "egyptiani och athingani", som vid den tiden redan måste ha blivit vanligt, dvs. romerna hade redan blivit en del av det bysantinska riket under den här perioden (sent 1300-tal).

Ett brev från patriarken Gregory II av Konstantinopel (1283-1289) till Megas Logothetes Theodor Muzalon, en högt uppsatt kejsarlig ämbetsman (brev 117, publicerat i *Eustratiades*) angående hans medling på begäran av en viss Monembasan:

"(...) En viss Monembasan, som förbereder sig för att driva in skatter från de så kallade egyptiani, bönföll mig och sa: 'Lägg in ett gott ord för mig, min herre och be, och beveka det kejsarliga hjärtat för mig som är så fullständigt förstörd, och öppna det så att han må skänka mig förlåtelse och avlägsna mina farhågor,

så jag inte åter igen hamnar i fara när jag redan gått igenom så mycket mer än vad som faller inom rättvisans gränser (...)'"

Patriarken bad Megas Logothetes att lyssna på den bönfällande mannen och hjälpa honom. Megas Logothetes svarade patriarken (brev 118, publicerat i *Eustratiades*):

"(...) Med hänsyn till önskan framlagd till hans barmhärtiga kejsare angående skatteindrivaren som har lidit orättvisor: Om orättvisor begås mot en skatteindrivare och han blir berövad på vad han tidigare drivit in, gör den som behåller det mesta av vad skatteindrivaren drivit in, inte sig alltid skyldig till en orättfärdighet, och det är bättre om någon ibland gör honom orätt i det att han själv inte kan begå en orättfärdighet (...)"

III. 10

Pilgimen Arnold von Harf nedtecknade 1497:

"Vi reste mot ytterområdena. Många fattiga, nakna människor lever där. Deras boningar är små hem med tak täckta av strå. Sammanlagt bor det omkring hundra familjer i dessa. De kallas zigenare ["Sujginner"], kända i vårt land som de hedningar från Egypten ["Heiden"] som reser genom våra riken. De arbetar med olika hantverk, till exempel, skomakeri och smide.

Det var mycket märkligt att se ett städ mitt på golvet. En smed satt vid det på samma vis som skräddare sitter och arbetar i vårt land. I närheten, också på marken, satt hans fru och såg till så att det skulle finnas eld mellan dem. Två par blåsbälgar av läder var halvt begravda i marken bredvid elden. Då och då plockade kvinnan upp en av blåsbälgarna from marken och använde den. Då rörde sig en ström av luft längs med marken till elden och smeden kunde arbeta.

Man förmodar att romerna tillbringade en längre tid i det bysantinska riket, som till stor del präglade dem. Under 900-talet sträckte sig det bysantinska riket från Armenien och Kauka-

sus i öst över Mindre Asien till Grekland i väst. Men fram till 1200-talet, när man med stor sannolikhet kan utgå från att romerna befann sig på Peloponnesos, saknar vi dock uttryckliga källor

från Bysans. Det första säkra beviset på romernas existens i Bysans kommer från från 1280-talet och finns i ett brev som tar upp skatteindrivning från "egyptiani." [III. 10]

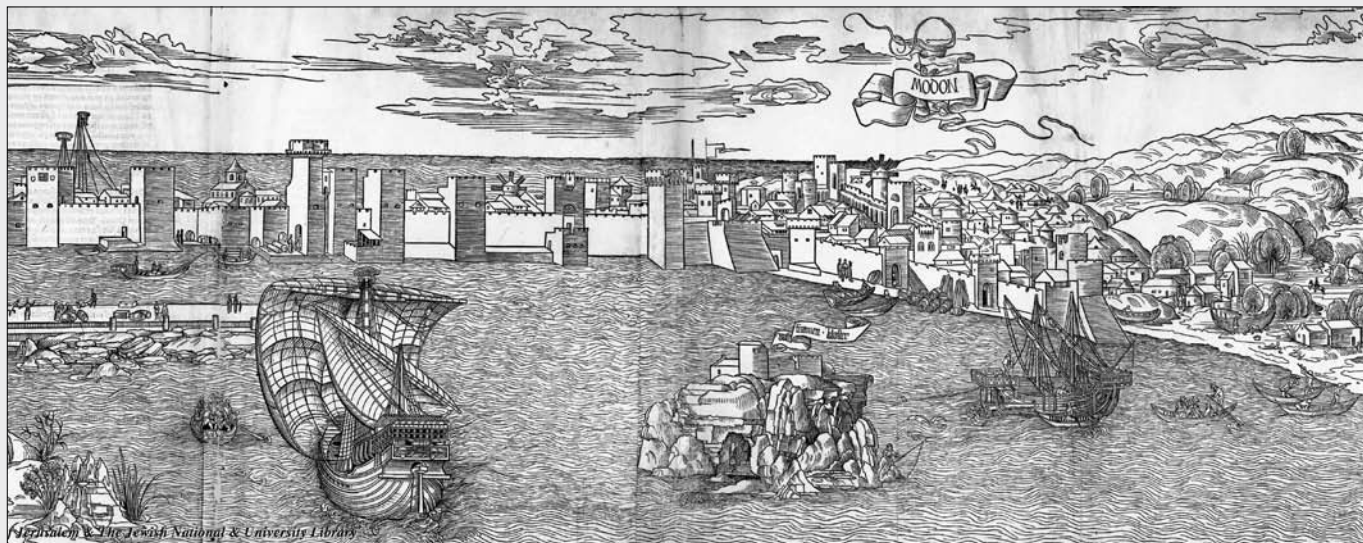
ATHINGANI

Det fanns också grupper i det bysantinska riket som forskare har likställt med romer. Framst handlar det om athinganoi, aigupti och mandopolini, katsibeli och lori. I likhet med grupperna i Mellanöstern drogs sociala paralleller till romerna med utgångspunkt i det indiska kastsystemet. Uttrycken "Athingani" och "Aiguptos" utvecklades senare, som ofta antagits, till den vanligt förekommande exonymen för romer: vissa fors-

kare menar att exonymerna för romer i de slaviska språken (tjeckiskans "cikán", slovakiskans "cigán" osv.), tyskans "zigeuner" och italienskans "zingaro" härstammar från "athingani". Uttrycket "aiguptos" anses vara ursprunget för engelskans "gypsy", spanskans "gitano" och franskans "gitan".

Det grekiska ordet "athingani" betyder "människor som inte vill att andra ska vidröra dem, som inte vill bli vidrörda, som är kastlösa". Den framlidna indologen och romerxperten Milena Hübschmannová, menade att ursprunget till "athingani" kunde hittas i sederna

om renlighet, eftersom de är vanligt förekommande i Indien och högaktas i vissa romska grupper. Alltså tog athingani, i likhet med vissa romska grupper idag, avstånd från resten av befolkningen i särskilda avseenden, eller ansågs åtminstone vara annorlunda. Men dessa slutsatser är inte vedertagna. Till exempel har Yaron Matras härlett "cigán" osv. från det äldre turkiska uttrycket "cighan" (fattig) och pekar därmed ut det knapphändiga i de källor som uppvisar stöd för "athingani"-teorin. I själva verket så vet vi inte ens vilka athingani egentligen var.

III. 11

Den holländske konstnären Erhard Reuwich följde med Bernhard von Breydenbach på dennes pilgrimsresa till Palestina 1483-84. Han gjorde skisser av flera städer, bland dem Methoni, och lät göra träsnitt av sina skisser för första gången 1486.

(1486, Modoni, av Erhard Reuwich, träsnitt; ur boken Peregrinatio in Terram Sanctam av Bernhard von Breydenbach (1486); digitaliserad av Hebrew University of Jerusalem och The Jewish National and University Library)

Detta folk kom från ett rike som heter Gyppe, och som ligger ungefär 60 kilometer från Methoni. Landet ockuperades för sextio år sedan av den turkiske härskaren, men många adelsmän och stormän vägrade att underkasta sig och flydde till vårt land, till Rom, till den helige fadern, för att be honom om stöd och beskydd. På deras begäran skickade han brev till den romerske kejsaren och alla rikets furstar med ett förordnande att de svarade för folkets säkerhet under förflyttning och stöd till folket eftersom de blivit utkastade från sitt

eget land på grund av sin kristna tro. Men inte en enda av furstarna visade sitt stöd. Adelsmännen och stormännen dog så småningom i fattigdom och lämnade de påvliga breven till sina tjänare och avkomlingar som fortfarande vandrar riket omkring och kallar sig för små egyptier. Det är naturligtvis inte sant, eftersom deras föräldrar föddes i Gyppe-området, kallat Tzingania, som ligger mindre än halvvägs från Köln längs med Rhen mot Egypten.”

III. 12 (ur Gilsenbach 1994, s. 114)

Omkring 800, nämndes athingani för första gången i religiösa texter. Texterna nämner folkslag som spår om framtiden, håller ceremonier och försöker påverka andra med sina ”förkastliga”, dvs. okristliga, läror. En källa från det heliga berget Atho, daterad till 1068, benämner ”adsincani” (den georgiska versionen av namnet) som ”magiker och kvacksalvare”. Under 1100-talet och det tidiga 1300-talet var-

nar religiösa texter för athinganis spådomskonst. Under 1200-talet likställdes athingani för första gången med de så kallade ”egyptiani” i en korrespondens om skatteförhållanden i staden Monemvasia (tidigare Malvasia) på Peloponnesos, och det här uttrycket används fortfarande i Grekland som en exonym för romer. [III. 10]

Exonymer, dvs. uttryck som andra använder, kan inte direkt använ-

das för att dra slutsatser om folkslagen de beskriver. I fallet med athingani verkar det åtminstone troligt att uttrycket syftade på romerna, och kanske även andra grupper. Om vi accepterar detta kan romerna ha funnits i det bysantinska riket så tidigt som 700-talet eller 900-talet. Det enda vi kan säga med säkerhet är dock att från 1200-talet och framåt fanns det romer på den västra kusten i dagens grekiska Peloponnesos.

ROMER PÅ PELOPONNESOS

Många uppgifter finns tack vare de italienska och tyska resenärer, som stannade till i Methoni på Peloponnesos på pilgrimsresorna till det heliga landet Palestina. Methoni (Modon) låg halv-

vägs mellan Venedig och Jaffa, och var en mycket uppskattad plats att lägga ankar vid tack vare dess naturligt säkra hamn. [III. 11]

1381 skrev den venetianske Leonardo di Niccolo Frescobaldi att han hade sett ett antal ”romnites” utanför Methonis stadsmurar. Hundra år senare skrev Bernhard von Breydenbach,

domprost i Mainz katedral, på sin väg tillbaka från en pilgrimsresa till Palestina, att det fanns 300 hyddor omkring staden där ”egyptierna, svarta och fula” bodde. Han tillade att ”saracenerna” i Tyskland, som påstods göra anspråk på att ursprungligen komma ifrån Egypten, egentligen kom från ”Gyppe” i närheten av Methoni och att de var

MAZARIS VISTELSE I HADES

I ett verk skrivet som ett fiktivt brev från den 21 augusti 1415, och adresserat till Holobol av underjorden, beskriver Mazaris de rådande förhållandena på halvön.

"På Peloponnesos, som du naturligtvis är medveten om, min vän, bor det en brokig skara av olika nationer. Det är inte enkelt eller ens nödvändigt att dra upp gränser mellan dem, men var och en som hör dem kan enkelt skilja dem åt utifrån deras språk. Här är de vikigaste: lakedaimoner, italienare, peplo-

ponnesier, slaver, illyrier, egyptier och judar (och bland dem en hel del blandbefolkningar) av alla sju huvud(nationerna)."

På grund av Mazaris omnämnande att "romerna" var en av huvudnationerna på Peloponnesos under den perioden och att de offentligt talade sitt eget språk, kan vi anta att de var talrika på halvön.

III. 13

spioner och förrädare ("saracener" var ett europeiskt övergripande uttryck för turkar och araber). 1491 skrev Dietrich von Schachten att det fanns många dåliga hyddor på en kulle utanför Methonis stadsmurar. Dessa var hem åt "zigeuner" ("zigenare"), som folket kallades i Tyskland. Enligt von Schachten var många av dem skickliga smeder.

En resenär vid namn Arnold von Harf skriver 1497 också han om Methonis "sujginer" ("zigenare"). Enligt von Harf, kallar detta folk sig för "små egyptier", men de hade inte kommit från Egypten, utan från ett område i närheten av "Gyppe", vid namn "Tzingania", ungefär 60 kilometer från Methoni. De påstods ha flytt under 1440-talet på grund av de turkiska

erövrarna. Uppgifter om den tidens romer kommer dock inte bara från pilgrimer. Det finns också antydningar i dikter från 1200-talets bysantinska folksånger, som med hög sannolikhet syftar på romerna. Ett av dessa verk nämner "egyptierna" på Peloponnesos på ett så självklart sätt att vi kan anta att de var välkända i det bysantinska riket. [III. 12, 13]

AVSLUTNING

Frågan om romernas ursprung har ställts upprepade gånger sedan de första anlände till Europa. Det har medfört en del "hårresande" svar. Nutida forskare är långtifrån överens. Men att det fortfarande inte finns entydiga källor om romernas historia innan ankomsten till Europa uppmuntrar fortfarande till nya antaganden och teorier. De bristfälliga fakta som finns ger

stort svängrum till de som arbetar med frågorna att föra fram sina egna hjärtefrågor, motiv och mål. För att nämna några exempel: romernas förfäder har blivit både krigare och lärda personer, brahmaner och utstötta i den senaste historieforskningen. Man kan också läsa att "romerna" inte fanns överhuvudtaget, att de bara är en konstruktion av icke-romer. Det har sagts att de lämnade Indien under den senare delen av 1100-talet, men även att det

skedde under 200-talet. Inget av dessa antaganden är "sanna", utan är som mest mer eller mindre avgörande. Och även om forskarnas rekonstruktioner av romernas historia före Europa inte har resulterat i många obestridliga slutsatser, har det skapat vetenskapliga diskussioner om hur omfattande de olika teorierna är. Språkvetare och kulturanropologer har varit de drivande i den här utvecklingen.

Bibliografi

Fraser, Angus (1992) *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | **Gilsenbach, Reimar (1994)** *Weltchronik der Zigeuner, Teil 1*. Frankfurt am Main: Peter Lang | **Hübschmannová, Milena (1972)** *What can Sociology suggest about the Origin of Roms. I: Archiv orientální 40/1, ss. 51-64* | **Kenrick, Donald (2004)** *Gypsies: from the Ganges to the Thames*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Kenrick, Donald / Taylor, Gillian (1998)** *Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies)*. Lanham: The Scarecrow Press | **Matras, Yaron (2002)** *Romani. A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press